

verger se velmi ostře staví proti pokusům ztotožňovat fašismus a komunismus pod jedním pojmem totalitní státy. Domnívá se, že období kultu osobnosti bylo v socialistických zemích podmíněno výchozí zaostalostí, nedostatkem demokratických tradic a že bylo přechodné. Socialistické země směřují v jeho pojetí k liberalizaci, která je nezbytná, poněvadž nelze spojovat socialismus s nedemokratickým zřízením. Socialistické země mají relativně příznivější možnost vyvíjet se podle Duvergera k demokratickému socialismu. Vývoj liberalismu k socialismu v kapitalistických zemích bude daleko těžší a pomalejší. Ale tento vývoj je nezbytný. 1. Vývoj dokazuje nutnost celospolečenského plánování výroby, 2. nelze vybudovat skutečnou lidskou pospolitost na základě kapitalistických principů, 3. samy základní principy kapita-

lismu jsou znehodnoceny. Kapitalismus je svou povahou antisociální.

Je jasné, že Duverger má svou vlastní představu o socialismu. To je dáno i jeho politickou orientací. Duverger patří k demokratické francouzské levici mitterandovského zaměření. Jeho sympatie k marxismu i kritické výtky vůči dogmatickým deformacím marxistické teorie i praxe socialistických zemí jsou ve většině případů oprávněné, někdy vyplývají z určité neinformovanosti. Jako celek je však práce M. Duvergera velmi zajímavým, podnětným a cenným příspěvkem k moderní teorii politické vědy. Podstatné části této práce pak Duverger přejal do své velmi rozsáhlé práce z roku 1966, která nese název *Sociologie politique*, Presses universitaires de France, Paris, 1966.

E. URBÁNEK

ZASADY SOCJOTECHNIKI

Adam Podgórecki

Warszawa, Wiedza Powszechna, 1966, 164 str.

Polský sociolog Adam Podgórecki je u nás znám především svou prací *Sociologie práva*, která vyšla v českém překladu roku 1966. Jeho nová studie *Základy sociotechniky* na ni v mnohém navazuje, klade si však úkol jiný, širší. Má být první soustavnější informací o poměrně mladé vědecké disciplíně, která je někdy označována názvem sociotechnika, jindy sociální inženýrství. Z hlediska potřeb a cílů soudobé moderní společnosti, a to jak kapitalistické, tak socialistické, běží o disciplínu neobyčejně významnou, neboť svůj úkol spatřuje v poznávání a formulaci pravidel a zákonů uplatňování teoretických (především sociologických) závěrů v praktickém životě společnosti. Kromě těchto důvodů praktických hovoří pro existenci zmíněné disciplíny i jisté argumenty teoretické. Podgórecki v předmluvě ke své studii uvádí čtyři hlavní: 1. rozvoj obecné a praktické vědy, jež se zabývá problematikou efektivní činnosti, tj. praxeologie, 2. rozvoj právní politiky, tj. vědy, která usiluje o vědomé a racionální řízení sociálního a hospo-

dářského života, přičemž užívá právo jako prostředek realizace cílevědomých změn, 3. rozvoj metodologie praktických společenských věd, které se zabývají systematickou aplikací teoretických tvrzení v praktické činnosti, a konečně 4. stálý a systematický kvantitativní růst obecných tvrzení, která se týkají sociálního chování lidí a jež mohou být přeložena do jazyka praktických direktiv a doporučení.

Poněvadž sociotechnika je disciplína poměrně mladá, doposud nikoli plně konstituovaná, jež si faktické právo na existenci musí teprve vybojovat, stojí před každým autorem, který se jí chce zabývat, úkol stanovit nejprve její rozsah a obsah, zmínit se o její genezi, předchůdcích a zakladatelích. O to se pokouší i Podgórecki, a to v prvních třech kapitolách své studie.

Vymezuje nejdříve poměr sociotechniky k sociologii. Z nejobecnějšího hlediska zde běží o vztah praktické a teoretické vědy. Zatímco sociologie formuluje a verifikuje soudy týkající se souvislostí mezi různými

elementy sociálního života, sociotechnika se zabývá tím, jak na základě těchto soudů uskutečnit žádoucí změny. Jinak řečeno: sociologie se snaží společenskou skutečnost poznat, zatímco sociotechnika jí chce racionálně změnit.

Pokud jde o rozsah sociotechniky, zde je třeba nejprve upozornit, že se nezabývá jakýmkoli společenskými změnami, nýbrž pouze takovými, které jsou výsledky vědomé činnosti. Předmětem sociotechnických úvah jsou pak čtyři základní druhy cílevědomé aktivity: 1. výchovný systém, 2. techniky masového působení neboli masové komunikace (rozhlas, televize, tisk atd.), 3. právní systém a 4. způsoby užívání moci. Je tomu tak proto, že s jejich pomocí je možné ovlivňovat kolektivní lidské chování.

Sociotechniku můžeme chápat dvojným způsobem. V širším smyslu je to obecná věda, k jejímž doporučením je třeba přihlížet v různých praktických společenských vědách, jako je hospodářská, demografická, právní, sociální apod. politika, a její výpovědi jsou metodologicky obecnější než výpovědi těchto konkrétních věd. Naproti tomu v užším smyslu je to věda, která stanoví způsoby, jak ovlivňovat určité druhy lidského chování nebo sociálních situací tak, aby byly vyvolány žádoucí účinky.

Hlavní zdroje sociotechnických poznatků jsou tři: 1. Všechny sociologické soudy, které vypovídají o vzájemných závislostech různých druhů sociálních situací, chování, postojů, ideologií atd. 2. Všechna ta doporučení a pravidla činnosti, která se vytvořila během společenské praxe jako sociálně užitečné způsoby masového vlivu. 3. Úvahy myslitelů různých dob.

Základní vědy, z nichž sociotechnika vychází, jsou ekonomie, demografie, antropologie, pedagogika, ale hlavně sociologie. Ze sociologie pak pro ni mají klíčový význam čtyři odvětví: sociologie výchovy, sociologie práva, sociologie prostředků masového působení a sociologie moci (politických vztahů).

Přetvoření popisných sociologických soudů, které jsou buď pravdivé, nebo lživé, a o činnosti přímo nic nevypovídají, v sociologické výpovědi není záležitostí nikterak

komplikovanou. Pravidlo, jež má charakter popisné výpovědi, se totiž snadno může stát direktivou jednání. Podgórecki na to uvádí celou řadu příkladů. Zmíňme se o jednom z nich. Z. Bauman vyslovil ve své knize *Sociologie* (Praha, 1965) tento soud: „... čím jednostrannější a kulturně sourodější byly zkušenosti, které člověk nashromáždil v období svého zespolečenštění, tím méně pružná a přizpůsobivá je jeho osobnost v době, kdy dozrává. A naopak...“ (str. 267). Sociotechnické pravidlo odvozené z tohoto sociologického tvrzení podle Podgóreckého zní: „... abychom vytvořili osobnost málo pružnou a těžko přizpůsobivou, je třeba daného jedince v období jeho socializace vystavovat zkušenostem kulturně jednostranným a stejnorodým. A samozřejmě vice versa“ (str. 13). Je ovšem pochopitelné, že s ohledem na jisté společenské hodnoty se dají pouze některé sociologické zákonitosti převést na sociotechnická pravidla. Konkrétně řečeno, jenom ty, které mají manipulační ráz. Jak tedy vidíme, sociotechnická výpověď se z teoretické výpovědi získá tak, že se popisný soud přemění v utilitární hodnocení. Možný je samozřejmě i obrácený postup.

V této souvislosti vyslovuje Podgórecki jednu důležitou myšlenku, která však podle mého názoru není zcela nespomá: „Sociotechnika jako každá praktická věda se zabývá jedine metodou efektivní realizace cílů, které byly přijaty v důsledku rozhodnutí, jež překračují hranice této vědy. Dalo by se říci, že vůči přijatým cílům je vědou neutrální — nezabývá se jejich hodnocením“ (str. 15).

Sociotechnická pravidla mohou mít podle Podgóreckého dvojitý charakter: metodologický nebo meritorní. Metodologický ráz mají ta pravidla, která se vztahují k procedurám a průběhu jednání, meritorní pak ta, která hovoří o druhu a obsahu doporučovaného, respektive odmítaného jednání.

Na závěr první kapitoly své knihy uvádí Podgórecki vymezení sociotechniky. Zní takto: „Sociotechnika je praktická věda, která se zabývá tím, jak formulovat pravidla činnosti na základě zjištěných závislostí mezi fakty a jak s přihlédnutím ke zmíněným

hodnocením realizovat zamýšlené společenské účinky“ (str. 23).

Když v základních rysech vysvětlil, jaký je předmět sociotechniky, jaký je její vztah k ostatním vědám a jaké jsou její teoretické zdroje, věnuje se Podgórecki ve druhé kapitole problematice vzniku a vývoje této disciplíny. Uvádí, že otázka genealogie sociotechniky je otázkou otevřenou. Nesouhlasí s názorem S. Ossowského, který spojuje její vznik v té podobě, jakou má dnes, se jménem K. Poppera. Domnívá se, že sociotechnika jako samostatná věda se začala konstituovat už dříve, v každém případě však je vědou XX. století.

Východiskem Popperových úvah o sociálním inženýrství, což je pouze jiný název pro sociotechniku, je jeho rozdělení tohoto inženýrství na celkové (utopické) a částečné. Zatímco celkové sociální inženýrství se má zabývat globálním přetvořením společnosti, kterouto koncepci Popper pokládá za nereálnou, částečné sociální inženýrství se má zabývat vytvářením a budováním institucí sociálního zdraví, odstraňováním nezaměstnanosti, vytvářením arbitrážního systému, školskou reformou, protidepresivními rozpočty atd. Nejde zde tudíž o reformu společnosti jako celku, která je podle Poppera za stávajících podmínek neuskutečnitelná, nýbrž o reformy dílčích stránek této společnosti, které jedině podle něho mohou mít reálný smysl. Tyto názory vyslovil Popper ve své knize *The Open Society and Its Enemies*, jež poprvé vyšla roku 1945. V této knize se rovněž zabýval otázkou, kdo první použil termínu „sociální inženýrství“. Tehdy se domníval, že to byl M. Eastman v práci *Marxism: is it Science* z roku 1940. Ten však podle jeho názoru chápe sociální inženýrství pouze jako celkové, což ho v Popperových očích diskvalifikuje. Avšak v posledním, tj. pátém vydání knihy (z roku 1957), dochází Popper k závěru, že se zdá, že zmíněný termín poprvé použil R. Pound v práci *Introduction to the Philosophy of Law*.

Podgórecki ovšem upozorňuje, že k vytvoření názvu a ke konstituování sociálního inženýrství přispěli ve čtyřicátých letech ješ-

tě další autoři, a to G. Myrdal a jeho dva spolupracovníci R. Sterner a A. Rose svou knihou *An American Dilemma* z roku 1944. Zabývali se v ní, jak známo, černošskou otázkou v USA, a v této souvislosti nikoli bez příčiny několikrát zdůraznili potřebu vytvořit sociální inženýrství, které by přispělo k řešení této otázky.

Jak však upozornil Popper, kořeny vzniku zmíněné disciplíny sahají časově ještě hlouběji, a to k R. Poundovi. Mezi pracemi tohoto autora z let 1922–23 můžeme najít takové, které se zabývají výslovně sociálním inženýrstvím. Je to už uvedené dílo *Introduction to the Philosophy of Law* z roku 1922 a *Interpretations of Legal History* z r. 1923. Za hlavní nástroj sociálního inženýrství pokládá Pound právo. Ani Pound však není posledním článkem v rodokmenu této disciplíny. On sám v přímé rozmluvě s Podgóreckým roku 1959 prohlásil, že pokud běží o otázku sociálního fungování práva, velmi mnohému se naučil od L. Petražyckého, který v roce 1897 vydal knihu *Die Lehre vom Einkommen*, kde vyložil svoje názory na tzv. právní politiku. Z toho Podgórecki vyzvojuje, že není docela nemožné považovat Poundovo sociální inženýrství za verzi Petražyckého právní politiky, jež byla modifikována americkou pragmatikou a empirií. Podgórecki tudíž uzavírá, že ve vývoji sociotechniky můžeme rozlišit tři etapy: 1. období vzniku této myšlenky reprezentované právní politikou, 2. období právního pokračování reprezentované Poundem a jeho hospodářským instrumentalismem, 3. období sociologického dozrávání této vědy reprezentované Myrdalem a Popperem.

Sociotechnika má ovšem nejen svoje vlastní tvůrce, ale i celou řadu historických předchůdců, kteří pochopitelně ještě nedosáhli jejího vědeckého stadia, nicméně v mnoha svých názorech je jaksí anticipovali. Je to zřejmě zvláště v tom případě, pojímáme-li sociotechniku v jejím širším smyslu, to znamená tak, že je to soubor doporučení týkajících se toho, jak dosáhnout žádoucích společenských cílů, přičemž tato doporučení jsou založena nikoli pouze na vědomě formulovaných soudech, leč i na tvrzeních vyslovených

intuitivně na základě zkušeností, historické analýzy, sociálněpolitických událostí apod. Při tomto chápání patří mezi předchůdce sociotechniky takoví myslitelé jako např. Hobbes, Helvétius, Mandeville a celá řada jiných, zejména však a na prvním místě Niccolo Machiavelli, kterému pro jeho zvláštní postavení mezi nimi věnuje Podgóreckí celou samostatnou třetí kapitolu své studie, v níž shrnuje některá praktická Machiavelliho doporučení, jež mají ráz doporučení sociotechnických.

Jak je snad i ze stručného výčtu zřejmé, podávají první tři kapitoly Podgóreckého práce dobrý a solidní základní přehled o tom, co sociotechnika je, kdo jsou její tvůrci a jaké jsou její teoretické a historické zdroje. Jedinou připomínkou, kterou bych chtěl v této souvislosti vyslovit, je to, že při rozboru teoretických zdrojů neměl snad autor přejít bez povšimnutí takovou širokou oblast podnětů pro sociotechniku, jakou skýtá krásná literatura. Že také zde je možno se ze sociotechnického hlediska o mnohém poučit, to dokazuje stať jiného polského autora Janusze Goćkowského *Dzielo literackie jako źródło dyrektyw socjotechnicznych*, otištěná ve 4. čísle časopisu *Studia Socjologiczne*, roč. 1966, na straně 147–162.

V nejrozsáhlejší části své studie — ve IV. kapitole — se Podgóreckí zabývá tím, jak se sociotechnika uplatňuje v některých odvětvích sociálního života a jaké poznatky z nich čerpá. Na prvním místě si v této souvislosti všimá armády. Fungování této instituce může být pro sociotechniku v řadě otázek poučné proto, že zde běží o efektivní masové působení na lidi, neboť jednorázové doporučení má být vykonáno mnohokrát velkým počtem osob, a že zde špatně nebo nepřesně vydaný rozkaz může mít za následek značné vlastní zbrátý, a to i na životech. V armádě proto staletá tradice vytvořila formy, jak působit na lidské masy, v daleko větším měřítku, než je tomu v kterékoli jiné oblasti sociálního života.

Druhým úsekem života společností, jímž se Podgóreckí ze sociotechnického hlediska zabývá, jsou náboženské organizace, konkrétně pak organizace jezuitů. Tato instituce je

pro Podgóreckého zajímavá proto, že se v ní dosahuje žádoucích cílů nikoli tím, že se jejím příslušníkům vštěpuje určitý vzor chování, nýbrž tak, že se uvědoměle, záměrně a odpočátku formuje osobnost jistého druhu. Tento způsob dosahování cílů je ze sociotechnického hlediska neefektivnější. Jaké jsou techniky výchovy zmíněného typu osobnosti v jezuitských organizacích, o tom informuje Podgóreckí na základě některých pasáží známé knihy A. Tondího *Jezuité*.

Třetím odvětvím uplatnění sociotechniky je právo. Jak už víme, je to oblast, ve které se tato disciplína zrodila. A protože je i autorovu teoretickému zaměření velmi blízká, není divu, že právě jí se zabývá nejpodrobněji. Podgóreckí se nejprve vrací k termínu právní politika a objasňuje jej. Je to disciplína, která se zabývá různými experimenty, kromě jiného také používáním práva jako prostředku plánování a realizace společenských změn. Podgóreckí píše: „Moudrý zákonodárce, který se chce řídit právní politikou, musí brát v úvahu tři základní druhy principů efektivního tvoření práva: 1. legislativní, 2. kodifikační, 3. principy kodifikační techniky“ (str. 68). Poté ze sociotechnického hlediska zmíněné principy podrobně analyzuje a na četných příkladech z polského zákonodárství ukazuje na jejich porušování, a tím na oslabování správného působení právních předpisů.

Čtvrtou oblastí, kde se sociotechnika uplatňuje a ze které čerpá svoje poznatky, jsou prostředky masového působení. Na rozdíl od jiných odvětví, v nichž hrají sociotechnická pravidla významnou roli, je to oblast z hlediska efektivního vlivu už systematicky vědecky prozkoumaná. Také v této části Podgóreckí uvádí řadu cenných sociotechnických pravidel, jež se týkají účinnosti sdělovaných obsahů. Z hlediska efektivnosti vlivu na posluchače se zabývá šesti okruhy otázek: 1. vztahem nových obsahů k obsahům, jež už příjemci znají, 2. účinností těch obsahů, které jsou s přesvědčením příjemce shodné, a těch, u kterých tomu tak není, 3. účinností obsahů „částečně nestranných“, 4. účinností obsahů náhodných a cílevědomě vybraných, 5. účinností obsahů, jež vyvolá-

vají strach nebo neklid, 6. účinností obsahů s různým pořadím argumentů týkajících se nějaké věci.

Konečně pátou oblastí zkoumanou Podgóreckým ze sociotechnického hlediska je výchovná činnost osvětových institucí, zejména školy. V této části kromě jiného upozorňuje na důležitost využívání psychologických poznatků. Domnívá se také, že by vědě, jejímž předmětem zmíněná oblast je, tj. pedagogice, velmi prospělo, kdyby v ní převládlo sociotechnické hledisko, jež by z ní pomohlo vytlačit spekulativní úvahy ve prospěch empirických výzkumů.

Zatímco ve IV. kapitole autor zkoumal uplatnění sociotechniky podle jednotlivých oblastí společenského života, v dalších dvou částech sleduje aplikaci této disciplíny z hlediska velikosti struktur, na něž působí. Pátá kapitola je věnována otázce praktického působení na malé skupiny. Vycházejí z takových prací, jako je např. dílo B. Berelsona a G. Steinerova *Human Behavior* (New York 1964), snaží se Podgórecki vyvodit a systematizovat základní sociotechnická pravidla týkající se vlivu na malé skupiny. Zmíněná pravidla člení do tří skupin podle procesů, ke kterým v těchto skupinách dochází. Běží předně o formování malé skupiny, o vlivy, které působí uvnitř ní, a konečně o vnitřní činnosti v jejím lůně. Vyslovuje celkem 16 sociotechnických pravidel týkajících se působení na tyto tři druhy procesů. Ve druhé části této kapitoly shrnuje autor na základě knihy A. Bidermana a H. Zimmera *The Manipulation of Human Behavior* (New York 1961) sociotechnická pravidla vypovídající o ovlivňování lidí, která byla experimentálně potvrzena a ověřena.

Šestá kapitola je pak věnována působení na velké struktury. Podgórecki se domnívá, že je to činnost, která se od ovlivňování malých skupin podstatně a zásadně liší. Rozdíl spočívá zejména ve dvou věcech. Předně v tom, že při působení na velké struktury se dá jen velmi těžko přesně zjistit, jaké účinky naše činnost vyvolala, a za druhé v tom, že v případě velkých struktur je riziko použití nepřiměřeného prostředku daleko větší než v malých skupinách. V této

souvislosti jen jednu kritickou poznámku. Nepochybují, že působit na velké struktury je ve srovnání s působením na malé skupiny záležitostí mnohem složitější, nicméně se mi zdá, že Podgórecki činí příliš velký rozdíl mezi těmito dvěma složkami sociálního systému co do obtížnosti aplikace sociotechnických pravidel. Domnívám se, že po hlubší a jemnější analýze by se dospělo k závěru, že hranice této obtížnosti se jednoznačně nekryje s hranicí mezi velkými strukturami a malými skupinami, nýbrž že se tyto hranice protínají, tj. že existují i velké struktury, na něž se dá působit poměrně velmi úspěšně, a na druhé straně malé skupiny, kde nelze předem určit, jaké účinky naše působení vyvolá.

Z případů sociotechnického působení na velké struktury se Podgórecki zabývá hlavně sociální revolucí. Bohatě zde využívá některých Leninových myšlenek, čímž vlastně implicitně vyjadřuje velmi správnou tezi, že díla klasiků marxismu-leninismu patří k významným zdrojům sociotechniky, zejména v té její části, kde se zabývá velkými strukturami.

Sedmá kapitola recenzované práce je ve své první části pokusem o zařazení sociotechniky mezi ostatní praktické vědy, jinak řečeno, pokusem o stanovení jejího místa mezi nimi. Autor se nejprve zabývá vztahem sociotechniky a praxeologie, poté vztahem sociotechniky k psychotechnice a právní politice. Druhá část této kapitoly si všímá hlavních způsobů, jakými se dají ovlivňovat lidé. Podgórecki se domnívá, že tyto způsoby jsou v podstatě tři: 1. nápodoba, 2. přesvědčování, 3. manipulace. Nápodoba se objevuje tam, kde člověk přejal určitý vzor jednání buď proto, že chce následovat osoby s vyšším sociálním statusem s ohledem na svoje aspirace vůči tomuto okruhu lidí, nebo proto, že se chce distancovat od jiné skupiny osob, k níž patří či k níž je počítán, nebo konečně proto, že samotný zmíněný vzor je pro něho atraktivní. Přesvědčování se uplatňuje především v případě, kdy ten, kdo přesvědčuje, vnucuje přesvědčovanému jiný vzor chování než ten, který doposud přijímal. Konečně manipulace se používá tam, kde by podle

domnění manipulátora došlo k nesouladu mezi vzorem chování, který určitý člověk přijímá, a mezi vzorem chování, který je mu vnucován, kdyby nebyl nějak omezován v možnostech rozhodovat se. Obecně vzato, manipulace to je každé takové působení na člověka, při kterém manipulovaný mylně soudí, že je sám iniciátorem, aniž by si uvědomoval, že je prostředkem v rukou skutečného iniciátora.

V osmé kapitole se Podgórecki zabývá otázkou, která má klíčový význam pro každou vědu, tím spíše pak pro vědeckou disciplínu, jež se teprve konstituuje; běží o kritéria, podle nichž by se daly systematizovat její poznatky. Autor se domnívá, že systematizaci sociotechnických poznatků je možné provést ze tří hledisek. Předně je to hledisko jejich důležitosti a užitečnosti pro praktické působení. Druhé hledisko se snaží zavést do rozsáhlé oblasti různých prostředků sociotechnického působení určitý pořádek. Konečně třetí klade důraz na rozmanité druhy a typy cílů tohoto působení.

Devátá kapitola se ke konstituování nové disciplíny snaží přispět tím, že specifikuje zvláštnosti sociotechnického přístupu k realitě, jinak řečeno zvláštnosti sociotechnického hlediska. Tyto zvláštnosti shrnuje Podgórecki do tří bodů. Sociotechnický přístup to je především snaha převést systematicky ověřená obecná tvrzení do jazyka praktických pravidel doporučujících určité chování, nebo

snaha vytvořit určitou situaci za tím účelem, aby bylo dosaženo žádoucího stavu. Druhým rysem tohoto přístupu je, že v kolektivním životě hledá, zavádí do něho a povzbuzuje v něm různé formy tvůrčí iniciativy, které se postupně institucionalizují. Konečně třetím charakteristickým rysem sociotechnického přístupu je, že hledá ve zvláštní verzi teorie chování pojmový model k získání žádoucí motivace.

V závěrečné velmi krátké kapitole se Podgórecki vyrovnává s otázkou možnosti zneužití sociotechniky k antihumánním, zejména manipulačním účelům. Podgórecki nesouhlasí s kritiky, kteří činí sociotechnice výtky tohoto druhu. Domnívá se, že v této otázce je situace sociotechniky stejná jako situace jiných věd. Možné výtky zmíněného druhu se podle něho netýkají samotné vědy, nýbrž jedině společenského, občanského a ideologického postoje, který ke špatnému, reakčnímu použití této vědy vede.

Kniha A. Podgóreckého je ve své oblasti nesporně průkopnickým dílem. Systematicky shrnuje základní poznatky o sociotechnice a seznamuje čtenáře s jejími klíčovými myšlenkami. Rozebírá rovněž, jaké jsou její metodologické základy. Přínosem je i to, že se pokouší objasnit vztah sociotechniky k ostatním vědám a stanovit její místo mezi nimi. K názornosti a dobrému pochopení teoretického výkladu přispívají vhodně volené a jasné příklady.

JAN SEDLÁČEK

VORBILDER UND LEITBILDER DER JUGEND

Hans Thomae

Juventa Verlag — München 1965

Tematika člověka se stává v posledních desetiletích stále častěji předmětem úvah a výzkumů, jejichž cílem je postihnout specifčnost člověka, jeho vývoje a hlavně odhadnout perspektivu a možnost jejího vědomého vytváření. Z téže samé příčiny se dostává do popředí i problematika mládeže a to jak z hlediska sociologického, tak psychologického. Velmi často tyto obě disciplíny spolu tak úzce souvisejí, že zařadit určitou

stať či knihu zcela jen k jedné z uvedených vědních disciplín je nemožné. Tak je tomu i v případě práce německého profesora psychologie na universitě v Bonnu, Hanse Thomae: *Vorbilder und Leitbilder der Jugend*, v níž autor využívá poznatků z obou disciplín a pokouší se vnést přehled do dnes již tak rozsáhlé problematiky.

Základní teze k otázkám psychologie mládeže shrnul již ve dvacátých letech Eduard